

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
TZIGARA- SAMURCAȘ, AL.
MEMORII (1872-1910)/ Al. Tzigara-Samurcaș – București:
Paul Editions, 2023

3 vol.

ISBN general: 978-606-9703-94-6

ISBN vol. I: 978-606-9703-96-0

AL. TZIGARA-SAMURCAȘ

MEMORII
I
(1872-1910)

Corectură: *Lucia Gruescu*
Tehnoredactare: *Paul Editions*
Coperta: *Lucian Enache*

Paul Editions

Șos. Ștefan cel Mare nr. 15, Sector 2, București
www.pauleditions.ro

e-mail: pauleditions@gmail.com, office@pauleditions.ro,
vanzari@pauleditions.ro, nicoleta.petcu@pauleditions.ro,
mihaela.enache@pauleditions.ro
tel: 0730.660.427; 0731.884.583

Tipar: ARTPRINT
E-mail: office@artprint.ro

Paul Editions

CAPITOLUL I

NAȘTEREA

Mare trebuie să fi fost forfoteala din casa părintească în dimineața zilei de 23 martie 1872, când mi-a fost ursită venirea pe această lume.

Această impresie mi-au lăsat-o mărturisirile scumpei mele mame, căreia nu-i plăcea să-mi istorisească din acele vremuri, despre care numai din cele aflate de la dânsa pot și eu grăi acum.

Deși nu mai puțin de cinci prunci s-au ivit sub același acoperământ, de astă-dată o tensiune deosebită plutea în căminul altfel așa de liniștit. Măsurile în așteptarea așa-zisului „fericit eveniment” fuseseră luate, potrivit tradiției bine stabilite: moașa, madame Banu, era de veghe încă de cu seară, înșelându-și nerăbdarea prin răsucirea țigărilor din bectemisul subțire tăiat de tata, care în aceeași chesă cu tutun proaspăt căuta potolirea nervozității de care era stăpânit. Încea el să consoleze și pe jeluitoarea lui soție cu vestea sosirii de la moșie a carelor cu paie de așternut pe stradă, de-a lungul casei, ca o pătură apoasă menită să înăbușe zgomotul supărător al tropotului cailor și al huruitului roților pe caldarâmul de bolovani.

În casă, avizate de paie din stradă, se adunaseră și unele rubedenii din mahala, la tevatura obișnuită, în asemenea împrejurări se adăuga neliniștea provocată de dorința mamei, împărtășită de toți cei de față, că așteptatul prunc să fie neapărat un băiat. Era dreapta consolare a pierderii primului ei născut și aceleia recente a frățiorului acestuia, ambii secerăți de o molimă ce nu-și aflase încă leacul atunci. Nici cele trei fetițe, încremenite în jurul patului mamei, nu-i puteau alina durerea sau tempera nerăbdarea realizării gândului ce singur o stăpânea.

Cât de deprimată era sârmana maică-mea reiese și din

scrisoarea ei către sora sa Maria, la Bruxelles, datată din 20 martie, cu trei zile numai înaintea nașterii mele: *„Je ne doute pas que la mort de mon pauvre garçon t'a aussi beaucoup coûté et que tu aurais voulu être auprès de nous... Je ne puis me consoler: Je crois toujours le voir, car, comme tu sais, il était mon garçon bien aimé; je l'aimais plus que tous les autres enfants. La mort de Tomiță ne m'a pas tant coûté que celle de Tudosică; crois-moi, je ne puis rester seule dans ma chambre. Je pleure et je tombe dans la plus grande tristesse.*

Je crains avoir fait trop de différence entre lui et les filles et voilà pourquoî le bon Dieu m'a tellement frappée. Pauvre mere! J'ai mes deux garçons dans la terre; au mois de septembre l'un aurait six et l'autre trois années. Pe sais que je dois me consoler et vivre pour les trois pauvres filles lesquelles vont très bien”.

În fine, în dimineața zilei de 23 martie sosi și momentul ușurării suferinței, salutat de izbucnirea gălăgioasei bucurii a celor de față la vestirea nașterii băiatului de toți dorit.

Și mai impresionantă trebuie să fi fost însă imediată consternare stărnită de tăcerea pruncului nou venit, care întârzia să trâmbițeze singur prezența sa în această lume. Dar panica trecu în urma intervenției binefăcătoare a moașei, prin ale cărei energice palme pe cele două buci, opuse feței, restabilindu-se circulația sângelui, momentan sistată, fui constrâns a scoate plânsul prevestitor al participării mele la viață „pe pământul obșteștii pătîmiri, pe care am căzut”. A fost întâia-mi izbândă.

De îndată după liniștirea spiritelor prin asigurarea că noul venit era viabil, fericitul tată porni să ducă știrea cea bună surorilor sale din mahala, pornind, adăuga mama, cu capul gol, pe atunci ținută neobișnuită, ba chiar rău văzută. Tot iubitul meu tată se grăbi, a doua zi de la naștere, să scrie „iubitei cumnate” la Bruxelles „vă aduc vestea nașterii lui Alexandru, ieri dimineață. Eleni este fericită și, slavă Domnului, sănătoasă, ca și copilul cel bălan și cu ochi albaștri”.

Pe mine, necugetătorul plod, misterioasa înnodare a firului vieții momentan întrerupt, m-ar fi lăsat indiferent, nefiind încă preocupat de dezlegarea dilemei „to be or not to be”.

Fericită însă a fost sărmana lehză, pentru care o încăpățănare din parte-mi, de a nu rămânea printre cei vii, ar fi putut avea urmări grele, din cauza sănătății sale șubrede.

Prin dragostea neșarmurită și îngrijirile deosebite de care m-am bucurat în urmă, iubiiții mei părinți au avut satisfacția de a mă vedea definitiv scăpat din ghearele morții, care dintru început mișelește mă pândise.

Viața urmându-și cursul normal, am și fost înscris în rândul noilor cetățeni, după cum se atestă prin:

„Buletinul de naștere din județul Ilfov, Circumscripția Ia Comunei București, sub nr. 251, din anul 1872, luna martie 23/4 aprilie, ca născut la orele 7 și trei quarțe, antemeridiane, ca fiu al d-lui Toma Țigara și al d-nei Elena Țigara, din suburbia Batiște”.

În extractul din registrul actelor „născuți” se specifică sub același nr. că *„Alexandru Țigara, ortodox român, născut din părinți legitimi, la casa părinților săi ca fiu al d-lui Toma Țigara, de ani 57, proprietar, și al d-nei Elena Țigara, de ani 29, domiciliați în suburbia Batiște, martori fiind Teodosie Țigara de ani 59, independinte și Alexandru Balaban, de ani 31, proprietar”.* Primul, fratele și al doilea, vărul tatălui meu.

Altfel elocvente, decât aceste acte oficiale, rămân mărturiile mamei. Prin scrisoarea sa, din 16 aprilie 1872, tot către sora sa, mama îi comunică:

„Ma très chère Marie! La joie, la consolation que mon coeur, éprouve à la naissance du petit Alexandre, je ne peux te dire. Me voilà de nouveau mere d'un gargon ce que je ne croyais pas! Fasse le ciel qu'il vive et qu'il soit bien portant et qu'il guérisse un peu les cicatrices de mon coeur qui sont bien grandes. Chère Marie, je fais tout mon possible pour oublier mon Tudosică; l'un s'en est allé et l'autre cher est venu.

Quelques heures avant d'accoucher je rêvais notre père qui me dit: «Hélène, Alexandre va venir! Je lui ai demandé d'ou il savait cela, il me dit: tu vas voir!». Enfin Alexandre est venu, son dernier voeu s'est accompli”.

În două scrisori urmează apoi nemulțumirea mamei cu prima doică, care neavând destul lapte, mă lăsa flămând; încercările cu o doică nemțoaică și în fine: *„comme les fêtes de Pâques approchaient et craignant de trouver une nourrice malade, je mis le petit à ma poitrine, et maintenant c'est moi la nourrice du petit Alexandre”.*

În altă scrisoare, din 27 mai același an, mai revine:

„Mon cher Alexandre est bien portant et engraisse chaque jour:

il prend du lait avec du thé d'anis pour l'habituer à manger. J'ai heureusement trouvé une très bonne femme qui le nourrit, l'endort à la place d'une nourrice. Je peux, si j'en avais le coeur, m'absenter pour plusieurs heures de la maison sans être obligée de lui donner à téter. Je suis plus tranquille que je n'étais avec les maudites nourrices, maintenant que je suis habituée à me réveiller la nuit pour le nourrir. Tu dois voir la différence entre mon petit Alexandre et les autres enfants: il est si propre et ne sens pas le lait. Maintenant, pendant que je t'écris, il pleure et je vais le consoler en le faisant téter. Je le sens si doux à mon sein, où il s'endort comme un ange“.

Știri despre prospera mea dezvoltare din primii ani se găsesc și în alte scrisori ale mamei către sora sa Marie, precum și de la alte persoane către aceeași. Astfel fosta guvernantă a mamei și a sorei sale, ceha Beranek, scrie acesteia la Bruxelles, în 10 martie 1873: „*Sie sollen sehen was der kleine Alexander für ein schönes, liebes Kind ist*”. Iar mătușa mea, Catherine C. Saegiu, soră mai mare a mamei, scrie surioarei de la Bruxelles, în aprilie 1874, „*Alexandre est gentil, charmant et gros, il a hérité la blancheur, tant enviée du teint d'Hélène et avec ses boucles blondes et ses beaux yeux bleus ça fait le tête d'un chérubin*”.

Păcat numai că ursitoarele, îmbătrânitele mitologice Parce, care, zice-se torcând firul vieții noilor născuți le atribuie și diferite haruri, ele nu prea au fost miloase cu mine, cu prea multe ponoase m-au încărcat hădele babe, ale căror mutre, gravate, de nu mai puțin renumit, maestrul Goya, le dau aci în vileag drept răzbunare.

În borcănelul de sticlă, mirosind a camfor, în care maică-mea a păstrat câte o șuviță din părul pruncilor săi, la care am adăugat apoi pe acele ale copiilor noștri și chiar al nepoțelului Alexandru Berza; bucla din părul meu este cea mai blondă.

Un ultim act oficial e cel din 15 martie 1873, de vaccinare al Serviciului sanitar al comunei București, semnat de medicul șef, Dr. Athanasiu prin care „se adeverează că Alexandru Cigara (sic) este vaccinat cu bun succes după cum se și arată prin semnele indelebile ce poartă pe brațiu”.

Cu aceasta se încheie dosarul prim al stării mele civile.

Deși sfidând ordinea cronologică, cred totuși că spre a nu fi clasat între numeroșii vanitoși ce și-au schimbat până și numele, este locul aci să lămuiesc deosebirea dintre numele ce-l port din

1899 încoace. Motivul e următorul: fratele mai mic al mamei, Ion Al. Samurcaș, necăsătorit și deci fără moștenitor, voind să mă lase ca atare, mi-a cerut să îi perpetuez numele, adăugându-l la cel al tatălui meu. Conform legii numelui, atunci în vigoare, schimbarea de nume trebuia anunțată timp de șase luni prin principalele ziare ale capitalei, ceea ce am și făcut, obținând în urmă numai prin Jurnalul Consiliului de miniștri, nr. 88 publicat în Monitorul Oficial nr. 277 - 18/30 martie 1899, pag. 9772, prin care „în temeiul art. 12 din lege, se admite ca d-l Alexandru Tzigara să adaoge la numele său patronimic pe cel de «Samurcaș»”.

Ortografierea cu Tz în loc de Ț, pentru care am fost acuzat de snobism, se întemeiază pe faptul că astfel se traduce slova chirilică „ѳ”, a douăzeci și treia a alfabetului, spre deosebire de litera T, a douăzeci și doua din alfabetul chirilic și cu numele de tverdu. Monograma tatălui meu cu slova „ѳ” ce e compusă din două picioare reunite cu majuscul latin al aceleiași litere. Cu Tz e ortografiat numele și în atestatul de bacalaureat al tatălui meu (din 1833) și pe diploma de pitar dată de domnitorul Barbu Dimitrie Știrbey, ca și numele moșiei Tzigărești. Diploma cu nr. 88 e datată din 10 dec. 1851, prin care : „după slujbele săvârșite, Toma Tzigara e înălțat în rang de pitar”. Diploma e pe coală de pergament, e tipărită cu titlul aurit și litere latine îmbinate cu slove chirilice. La frontispiciu un vultur, cu coroană pe cap și cruce în cioc, între aripele întinse un lanț cu cele 17 steme ale județelor muntenești.

CAPITOLUL II

BOTEZ

Dintr-o scrisoare a iubitei mele mame, către sora sa, citez următorul pasaj revelator al acestei procedări neobișnuite. De frică să nu mă piardă și pe mine ca pe cei doi frați înaintași, părinții s-au lăsat ademeniți de superstiția că botezarea de către un necunoscut și anume de un așa-zis naș de la Dumnezeu, mă poate scăpa de moarte. Cedând sfaturilor moașei, s-a procedat astfel cu mine: „*Pour qu'il nous vive nous avons envoyé le (petit*

avec la sage femme le déposer à la porte d'une église; là un garçon de prêtre le vit et cria: «uite un copil lepădat». La sage femme se trouvait tout près lui dit: «qu'il te vive, prends-le et viens le baptiser». Ainsi Alexandre fut baptise par un garçon de huit années. Nous avons tout fait pour qu'il nous vive».

Cât de răspândite sunt în popor asemenea credințe, sau mai bine-zis eresuri, ne confirmă, pe lângă Simion Marian și alții, și seriosul cercetător doctorul Charles Laugier, fost inspector sanitar al Olteniei și întemeietorul „Amicilor Științei” din Craiova, la care am conferențiat și eu adesea. În ale sale *Contribuțiuni la etnografia medicală a Olteniei* (fără dată, Craiova) aflăm, la pag. 30, că: „Copilul care se naște după alții morți, cărora nașul nu le-a adus noroc, capătă un naș «de la Dumnezeu», ales la întâmplare. Copilul se pune la răspântie și moașa îl pândește după tușiș sau zaplaz. Primul trecător care se abate în direcția copilului e salutat de moașă cu cuvintele: «Să-ți trăiască, nașule!». Trecătorul trebuie să boteze”... Întocmai cum s-a petrecut și cu mine, la 10 zile după naștere, nașul meu fiind fiul unuia din preoții bisericii Sf. Vineri, din Calea Văcărești, în tinda căreia fusesem depus. În loc de un act de botez al parohiei mele (precum cerea tradiția), s-a înscris pe Buletinul meu de naștere următorul adaos, cu chirilice: „Această taină a botezului s-a săvârșit de către preotul bisericii Sfintei Vineri, din culoarea de Negru, Protopop Teodor Iconomu, 1872, aprilie 21”.

Numele-mi fusese dinainte hotărât a fi Alexandru, după tatăl mamei, de la care mi-a revenit și icoana cu inscripția grecească: „O agios Alexandros Konstantinopoleos” dăruită, după cum arată însemnarea în frumoasa cursivă greacă, „celebiului (nobilului domn) Alecu Samurcaș”. Ea mi-a fost trecută de mătușa mea Maria, în 1899, cu dedicație în franțuzește; iar eu am dăruit-o iubitelui meu fiu Sandu, care, dacă nu va avea copii, o va trece nepotului Alexandru Berza, care va fi posesor deci în a cincea generație, aducându-i, doresc, mai mult noroc decât predecesorilor deținători ai sfintei imagini a succesorilor Alexandri înaintași.

Drept mulțumire pentru botezul meu în biserica cu icoana făcătoare de minuni, părinții mei au promis și s-au ținut de cuvânt, să închine de Paști daruri sfântului Altar, ca lumânări, untdelemn pentru candelă, tămâie etc. până la împlinirea celor

21 de ani, am dus regulat la biserică, în afară de darurile arătate, o mare lumânare de ceară, cu care preotul ieșea din altar în seara Învierii.

Mult m-au necăjit surorile pentru aceste expediții, pe jos, bineînțeles, în care fiecare din ele purta o parte din daruri, iar eu o lumânare, care, după ce ajunsese, la o vreme, cât mine de mare, a fost apoi întrecută de înălțimea băiatului de 20 de ani. Cedând superstițiilor, părinții au renunțat să mă fotografieze, ca copil mic, după cum se procedase cu ceilalți frați, de la care avem portrete din primii lor ani. Se spusese mamei că reproducerea chipului sau chiar și numai măsurarea umbrei unei persoane se clădește de răuvoitori în ziduri, spre a le întări, provocând însă moartea celui a cărui efigie era închisă între cărămizi. E sâmburele legendei nevestei Meșterului Manole de la Argeș, ce se repetă și la alte popoare balcanice. Iată de ce nu am fotografii din prima-mi copilărie.

Nu știu întrucât poreclitul „naș de la Dumnezeu” a fost sau nu responsabil de prelungirea vieții mele, cert însă este că s-a împlinit denumirea de „moșule-moșulică” dată de scumpa mea mamă, încă de când eram copil în fașă, în dorința ei de a-mi asigura o cât de lungă bătrânețe, la care am ajuns. Din cauza barbei albe, copiii din mahala mă numesc ca legendarul Moș Crăciun; urarea mamei mele a avut precădere față de foarfecele Parcelor și ale tuturor celorlalte precizări, căci „numai dorul mamei poate să pătrundă-n lume toate”.

Dintre toate eresurile ce părinții și-au însușit, mai mult de teamă decât de adevărată credință, sper, interesantă e notița, tăiată din vreun calendar și găsită între hârtiile mamei:

„Berbecul (zodia) de la 21 martie la 21 aprilie”.

Ești: (acel ce se naște în acest interval de timp).

Temperament vioi, întreprinzător, impulsiv, entuziast, câteodată aprins și impetuos, având violențe de scurtă durată, observator perspicace.

Caracter deschis, spunând prea repede și prea pe față ceea ce gândește, mergând drept la țintă, neplăcându-i complicațiile.

Câteodată aspru și brusc, capabil de combativitate, de energie, de avânt și de curaj (mai ales când se găsește în fața unor greutăți sau obstacole). Nu merge pe căi lăturalnice. Este energic și

curajos. Sensibil, cu toate că exteriorizările sunt tihnite, îi place a se arăta generos, mărinimos și trebuie să i se recunoască o anumită nobleță a caracterului, caracter ce de altfel e ușor de jignit. Îl dezgustă josniciile, minciunile, neclaritatea gândirii sau a vorbirii. Îi place mișcarea, lumina în toate lucrurile, lupta pentru plăcerea de a-și măsura puterile. Replicile sale sunt inteligente, vioaie. Este capabil de a avea însemnate calități de inițiativă, responsabilitate și inovație. Poate fi chiar chemat să conducă la locuri de frunte.

Totuși, cea mai frumoasă realizare ce poate obține este aceea de a se stăpâni pe sine însuși, de a-și controla pornirile, nerăbdările, mâniile trecătoare, nevoia sa de a avea mereu dreptate și de a conduce pe toată lumea.

Poate, în acest fel să facă mai mult decât a realizat; poate progresa asupra lui însuși și să ajute și pe alții de a progresa repede.

Pentru a înțelege bine individul, trebuie să-ți dai seama de energia vitală care îl îndeamnă la acțiune. Are nevoie de mișcare, de activitate, de spațiu, de claritate, de schimbare, nu poate rămâne inactiv nici mărginit la o slujbă de subaltern. Are nevoie de a progresa, de a lupta, de a se împotrivi, de a străbate. Are energia necesară. Dacă n-o arată din frică sau modestie, ea nu încetează totuși de a exista și nu e nevoie decât de o piedică pentru a o redeștepta. Este capabil de a face lucruri mari, dar nu trebuie silit.

Este independent și vrea să reușească prin propriile sale eforturi. Sfaturile celorlalți nu-i spun nimic. Nu acționează decât după propriile sale experiențe. Nu trebuie să fie silit și nici să i se impună o disciplină exterioară. Nu trebuie să fie contrariat și nici nu trebuie să i se argumenteze. Se mânia ușor. Trebuie să fie înconjurat de un mediu împăciuitor, calm, care să-i dea curaj fără să-l lingusească. Îi place adevărul. Nu trebuie să fie ațâțat, ironizat sau luat în bătaie de joc. Pornirile sale pot deveni violente. Trebuie să-l convingi prin sentimente umanitare, nobile, printr-o purtare curajoasă și echilibrată, dându-i exemplu. Trebuie mai ales să cauți a-i dezvolta capacitățile sale de conducere și de creație, căci nu are aptitudinile unui deschizător de drumuri noi. Îi place a-și crea singur drumul său în viață și a ieși din comun.

Nu trebuie deci silit de a urma idei preconceptuate. Va ști totdeauna să cadă în picioare și să-și ajungă ținta, dacă va ști să-și dezvolte concentrarea gândirii și perseverarea în acțiune”.

Născut între 21 martie și 21 aprilie, cad în zodia Berbecului, ale cărui prevestiri se potrivesc, în parte, cu caracterul și însușirile mele. Rămâne ca alții, obiectivi, să judece și să decidă dacă, împreună cu iubita mea mamă, care a păstrat notița, dacă este sau nu asemănare. Cei ce-mi cunosc activitatea și aceea de prefect de Poliție sub ocupație, când inițiativa ținea loc de orice lege, poate că vor găsi că mi se nimeresc, în parte, prezicerile oroscopului, căruia nu-i atribui nicio putere ocultă sau de orice altă natură. Dacă notița n-ar fi tipărită, aș putea bănui pe iubita mea maică de inspiratoarea ei! Vioiciunea mi-o recunoaște și Titu Maiorescu, care în ale sale notițe zilnice citează pe „vioiul Tzigara”.

Numeroasele-mi procese, dueluri, polemici de asemenea se potrivesc cu prevederile oroscopului.

Am insistat asupra numelui ce port, deoarece confuzia e așa de mare încât cu greu se mai pot deosebi purtătorii autentici ai unor nume vechi de cei falși. Contrar indiferenței celor mai mulți, am acționat în justiție pe Alex. Dincă, fiul unor Stâncești din jud. Prahova, care însușindu-și numele de Samurcaș, pe care l-a pocit după prima condamnare în Samurcaș; el a făcut o serie de escrocherii atât în străinătate, cât și în țară. A doua sentință a Curții de Apel, Secția IX (dosar 1504, 941), când a fost din nou condamnat și sper că urmașii mei se vor servi de aceste condamnări spre a nu se lăsa păcăliți de acest escroc recidivist (nr. 1422/941).

CAPITOLUL III

BLAGOSLOVIȚII MEI PĂRINȚI

Împlinisem d-abia 7 ani când l-am pierdut pe iubitul meu tată, pe când de solitudinea și dragostea mamei am avut fericirea să mă bucur o jumătate de veac. Astfel se explică deosebirea amintirilor, atât ca număr, cât și ca afecțiune, față de părinții mei.

De la „tăticu” mi-au rămas mai cu seamă impresii, amintiri vizuale: îl văd ținându-mă pe genunchii lui, înconjurat de toți copiii, istorisindu-ne, cu mult haz, tot felul de basme, nu-mi amintesc însă glasul lui, pe când adesea îmi răsună în ureche

vocea blândă a mamei cântându-ne melodiile copilărești ce nici azi nu le-am uitat: Sur le pont d'Avignon..., sau: Au clair de la lune..., și atâtea altele. Îl mai văd pe tata croindu-ne cu o îndemânare de care nu ne puteam îndestul minuna, cocoșei de hârtie sau încreștând ouăle de Paști, evidențiind desenul prin înlăturarea culoarei roșii cu una din lamele briceagului cu prășele de baga, de care mă servesc încă și azi. Minunat briceag, produs francez, cu ferăstrău, amnar, tire-Bouchon, sulă, cimbristă etc. bun la întrebuițări diferite. Cu o lamă specială a aceluiași briceag tata claponea cocoșii, care în urmă creșteau mari și gustoși după această operație la care singur eram admis. Puștile franceze de vânătoare și celelalte dichisuri cinegetice ale tatei și le-au însușit frații lui, eu nefiind luat în seamă; mi-a scăpat mama numai pantalonii de piele de căprioară cu care mergea la vânat. Mare bucurie ne mai producea tata când venea de la Oltenița ori de la București încărcat cu cutiile de tinichea conținând pesmeți, stafide, smochine, moșmoane și alte bunătăți d-ale gurii, ce ne erau destinate. Impunător era când cobora din sanie, învăluit într-o șubă enormă, aducând iepurii vânați pe moșie. Dar mai ales neuitate îmi sunt cavalcadele din jurul rondului din fața casei, când, întorcându-se călare din inspecția câmpului, mă lua pe șa, strângându-mă de pieptul său în timpul călăriei, de care nu mă săturam.

Aceeași plăcere am procurat-o și eu fiului meu, Sandu, după cum se vede din fotografiile de la Cătina.

La întrecere ne luam, copiii, să înșirăm pe degete rotocoalele de fum ce, tacticos, le scotea tata din țigaretă de sclipitor chihlimbar auriu, groasă și lungă de o șchioapă cum n-am mai pomenit alta la fel. Neuitate, de asemeni, îmi sunt „castelele spaniole” pe care, din cărțile de joc, le făurea tata și care se prăbușeau la primul suflu al vreunui din noi.

După sărbătorile Paștelui din 1879, mama s-a întors singură din București, taticu adormit fiind pe veci în urma unei crize de cord, provocată de discuția avută cu fratele său mai mare, Hristache, care nu achitase Eforiei câștiurile moșiei pe care tata i le trimisese totuși.

Doliul maicei, dar mai ales dese de plâns și de deznădejde tare ne impresionau; în jurul ei ne pomeneam cu toții

jelind pe taticu dispărut, fără să-l fi văzut mort. Cu cât lipsa tatei era mai simțită, cu atât dragostea pentru maica creștea, simțind că acum numai pe ea o aveam ca ocrotitoarea noastră. Dorul de ea ne era și mai mare când era nevoită să lipsească de la țară pentru o rânduire a numeroaselor afaceri la București, lăsându-ne în buna pază a madamei. Din acea vreme s-a cimentat acea nezdrucinată iubire a noastră, a tuturor față de neprețuita noastră mamă, pe care surorile mele au îngrijit-o cu acel devotament care le-a hotărât să renunțe la eventualele perspective de căsătorie, consacrandu-se îngrijirii mamei lor, iar sora mea Olga, călugărindu-se.

De atunci trebuie să-mi fi dat și eu seama cât de neprețuită este dragostea mamei și în schimb cât de binefăcătoare iubirea ce așa de strâns mă lega de maica mea. Mai dezinteresată și mai înviorătoare ca iubirea aceasta nu este alta, pe care numai grija și atașamentul de propriul cămin o egalează, fără însă a o atenua.

Din mărturisirile de mai târziu ale mamei și mai ales după propria-mi suferință din 1939, deci la 67 de ani, cam la vârsta la care s-a stins tata, am tot mai mult convingerea că aceleași fenomene ale inimei, de care am suferit eu l-au răpus pe el în lipsa îngrijirii ce m-a scăpat pe mine. Sindromul Adam-Stokes nefiind încă cunoscut și nici tulburările produse de fasciculul His, nu i s-a putut aplica regimul salvator ce mi l-a impus maestrul Danielopol, fără de care aș fi pierit cu siguranță. Nici în cazul meu, ca și al tatei, boala nu a fost recunoscută de ceilalți medici, veniți în absența salvatorului Danielopol. Nici medicii de seamă ai îmbolnăvirii tatei nu i-au recunoscut boala și nici cei din Viena, cărora s-a adresat Dr. Drasch n-au putut da un sfat salvator. Și astfel, după prelungitele scăderi ale pulsului, s-a stins fără prea mari dureri.

Adânca mâhnire și disperare a mamei după pierderea iubitului ei soț dovedea cât de fericită și armonioasă trebuie să fi fost căsnicia lor, cu toată deosebirea de vârstă. Deseori ne spunea mama cât de mândră era la brațul soțului ei, zvelt și mai înalt decât ea, după cum se vede din frumoasa fotografie de la logodna lor, în care mama apare decoltată și cu malacovul de mătase, iar tata, în veșnic corectă sa ținută. Mai adăogă mama că din cauza frigului, a ieșit cu fața așa de îngrijorată.

Din dosarul de acte ale tatei lipsește actul său de naștere,

rămas la vreo autoritate, căreia a trebuit să-l prezinte. Datele pot însă fi completate prin copia „Extractului nr. 565 al Circ. II din 23 aprilie 1879”, de care mama a avut nevoie la regularizarea drepturilor sale la pensie. Din acel act rezultă că „Toma Țigara de 65 ani, rentier, pensionar, născut în București (în 1814) fiul d-lui Gheorghe și Lixandra, a decedat alaltăieri (deci la 20 aprilie 79) la orele 4 p.m. în casa sa din suburbia Batiște, str. Polonă 21”.

Un prim document autentic al tatei este: „Atestatul de învățătură și de purtare nr. 366”, în parte litografiat pe hârtie reglată. Textul e împărțit în două coloane longitudinale: pe stânga textul e cu chirilice, iar pe dreapta în latinește; jos, în mijloc, „pecetea Eforiei Școalelor”, pe banderolă data de: 1832, iar jos semnătura Directorului Școalelor: P. Poenaru.

Din acest atestat reiese că tata a urmat în Colegiul Sf. Sava din București „învățăturile klasului IV de umanioare cu silință și că la eczamenul public al anului scolastic 1832-33 s-a clasificat după cum urmează (Dau în continuare textul latin): „*In historia universalis ab origine primorum sfatum usque ad detectionem omerica cl. I Em. Elementis linguae gallicae cl. I. Applicatione arithmeticae ad actionarium cl. II. Syntaxi linguae latini cl. II. Idem graecae cl. III. Delineatione topographia cl. I. Em. «Mores quod attinet legibus academicis conformes exhibuit»*”.

Urmează pe cele două rubrici semnăturile profesorilor cu chirilice pe stânga și cu litere latine pe dreapta, și anume: F. Aaron, prof. de istorie; C. Anitias, de limba franceză, Gh. Pop, prof. de aritm.; G. Hill, de limba latinească; G. Ioanid, de limba grecească veche; Walstein (Karl Wallenstein) prof. de desen, singurul care semnează cu chirilice și în compartimentul latin.

După acest examen, un fel de bacalaureat, tata a plecat la Paris, iar diploma studiilor sale juridice a rămas la Ministerul Justiției, cu ocazia numirii sale în magistratură. Cu câteva luni înainte de cununie, tata a demisionat ca membru al Curții de Apel din București, fiind în ultimul timp inspector judecătoresc cu salariu de 1 000 lei lunar. Prin Monitorul, jurnal oficial al Principatelor Unite Române, nr. 139 din 26 iunie (8 iulie) 1865, Alexandru Ioan I decretează între alte pensii și a lui Thoma Țigara, de 666,25 lei pentru două termene numai cât servise. Între hârtiile rămase de la

tata se mai găsesc și unele rapoarte ale sale ca inspector precum și corespondența sa cu ministrul Justiției Vasile Boerescu.

Un alt document este „Actul de cununie” ornat de un frontispiciu reprezentând doi îngeri plutind pe nori, ținând fiecare câte o coroană. Din text reiese: „că la 12 sept 1865, în București, mahalaua Batiște, s-a cununat dumnealui Toma Țigara, fiul răposatului Gheorghe Țigara, cu dumneaei Elena Samurcaș, în religie ortodoxă a bisericii răsăritului, ambii întru întâia cununie, naș fiindu-le d. N.G. Țigara cu d. Elena Țigara” (fratele mai mare și sora tatei).

Moșia Țigarești dovedește că era de mai multe generații în posesia Țigareștilor, precum sunt ei citați și în Buletinul Consiliului Municipal din București, din 1859; în Marele Dicționar geografic al României, vol. V, 1902, mai este citat Țigăreni din Mehedinți ce poate să fi aparținut vreunui Tzigara din Craiova.

În legătură cu cununia mai există și următoarea scrisoare, cu chirilice, a fraților mai mari ai tatei, datată din 19 iunie 1865, de la moșia părintească Tzigărești aproape de Găiești.

Redau aci o parte din aceste scrisori frățești, dintre care aceea a fratelui mai mare, Nae, este așa de inimoasă:

„Sărut ochii, frate Tomițo,

Scrisoarea dumitale în care îmi scrii de cuvenitul fapt al consoartei dumitale cu nemărginita bucurie am primit-o și totodată v-am binecuvântat, rugând pe împăratul ceresc să vă binecuvânteze și a vă dărui viață veșnică unită și tibnită și a vă spori casa voastră ca a lui Avram și Isac, cu mlădițe, spor și cu tot binele și berechetul în casa voastră.

Arată din parte-mi prea iubiților dumitale părinți (socri) coconului Alecu și cocoanei Zinichii că le sărut mâinile, și că sunt odihnit în cugetul meu că și dumnealor tot aceeași binecuvântare vă va da; demoazela, consoarta ta, îi spui cuvenite complimente cu binecuvântare ce vi le-am urat mai sus și o sărut dulce. La toate surorile le sărut dulce, și pe cumnați îi salut, precum și pe toți nepoții și nepoate...”

Urmează amănunte de afaceri, se cere tatei să preschimbe, la zaraful Petrache, o poliță de o sută cincizeci lire „și să dai iscălitura dumitale, că la soroc o plătesc eu”.

A doua scrisoare în continuare, pe aceeași foaie, este de la fratele Hristache:

„Iubite frate Tomiță,

Am primit scrisoarea dumentală și ne-am bucurat din suflet și Atotputernicul să vă binecuvânteze după cum voi doriți, cu toate fericirile și unire”. Urmează apoi chestii de afaceri „iată vă trimit cai cu Tudor” și apoi că așteaptă bani ca „să apandisesc alte aici care mă zoresc”, încheind: „și sunt fratele tău H. Tzigara”.

Cu prilejul cununiei, de la scumpa noastră mamă ne-a rămas foaia de zestre următoare: „Cu ajutorul Sfintei Troiți, foaie de zestre ce dau la fia mea Elena la căsătoria cu d-nu Toma Țigara, 1865, sept. 9: «Doo icoane a Maicii Precistii îmbrăcată în argint; o cruce de argint cu pietre de rubin; o icoană a Sfântului Pantelimon; apoi în galbeni: 3.000 adică trei mii galbeni împărătești în natură; 78 galbeni, o pereche cercei de diamant; 68 g. o broșă de diamant; 54 g. o cruce de diamant; 25 g. un inel cu o piatră de diamant; 8 g. alt inel de diamant; 72 g. serviciu de argint pentru masă de 12 persoane; 25 g. o pereche sfeșnice de argint; 21 g. diverse inele, cercei și alte mărunțisuri de aur, 25 g. O pereche de metanii de chiblimbar; 213 g. garderoba, așternute, plăpumi și perne; 175 g. diverse obiecte de lenjerie; 200 g. în natură spre completarea trusoului; în total 4.000 de galbeni, peste tot». Aceasta cu blagoslovenia noastră, iar mila, înaintarea, spor și viață lungă în sănătate și fericire de la milosul Dumnezeu, (ss) Alex. I. Samourcassi și Zoe Samourcassi”.

Doctorul G. Georganta, ginerele lui A. Samurcaș, iscălește ca martor; iar tata, că toate aci arătate le-a primit. La cererea tatei, actul a fost transcris la trib. Ilfov Sec. III dos. 6/25 octombrie 1868. De mâna mamei mai exista o listă amănunțită a hainelor și rufelor. Din obiectele mai sus menționate a mai rămas, mie, serviciul de masă de argint și sfeșnicele; iar bijuteriile împărțite surorilor și apoi trecute de ele în mare parte fetițelor noastre Mitzi și Ancuța.

Despre nuntă, spunea mama că, deși în cerc restrâns, s-a petrecut cu multă veselie în casa nouă de peste drum de a părinților ei. Mândru și mulțumit era tata, ne istorisea mama, conducând-o în casa de el construită și mobilată, în care au viețuit în cea mai perfectă înțelegere din 12 sept. 1865 până la 20 aprilie 1879, în care răstimp de 14 ani de căsnicie fericită. Din confruntarea datelor rezultă că deosebirea de vârstă era de 31 de ani! Tata născut în 1814 și decedat în 20 apr. 1879, în etate de 65

de ani, iar mama născută în 1845 s-a stins în iunie 1921, în vârstă de 76 de ani. Au avut nu mai puțin de opt „mlădițe” și anume pe Tomiță, decedat de difterie ca prunc, pe Zoica († 15 iulie 1943), Tudosică († martie 1872), Elena († oct. 26, 1940) Olga călugăriță catolică († 18 dec. 1922), Alexandru, Anette-Nety († nov. 1893) și Marioara, singura supraviețuitoare alături de mine.

De la iubita mamă (născută în 1845 și decedată în 4 iunie 1921) ne-a rămas nestinsă dragostea și devotamentul cu care, în ciuda greutăților văduviei și a averii risipite, și-a crescut copiii, pentru care s-a sacrificat, renunțând la refacerea vieții, deși multă vreme încă și-a păstrat frumusețea și frăgezimea înfățișării ei albe, moștenite numai de o parte din copii, pe când Zoica, Elena și Marioara aveau aspectul brun al tatei. Statura zveltă și mai înaltă decât a mamei am moștenit-o de la tata, încumetându-mă a-mi însuși celebrele versuri ale lui Goethe : „Vom Vater hab' ich die Statur, / Des Lebens ernster Führen, Von Mütterchen din Frohnatur...”, nu însă și „die Lust zum fabulieren”, pe care nici maica n-a avut-o. Deși, fără a fi comis versuri, cu mare însufletire ne povestea de anii fericiți ai căsătoriei sale ce „Se înșirau ca scumpe salbe de mărgăritare albe”, ce și nouă ne-au rămas ascunse, dar neuitate, în sufletele noastre.

CAPITOLUL IV

BUNICII MATERNI ȘI STRĂBUNII PATERNI

Fără a năzui să stabilesc un arbore genealogic al familiei, voi încerca totuși să înșir unele note asupra neamurilor din care mă trag, spre a dovedi că sunt mai înrădăcinat în țara mea decât mulți alții care întemeiază vechimea lor românească pe o rezonanță mai neaoșă a unor nume mai de recentă dată însă decât al meu.

Pe cât de reduse sunt știrile despre părinții tatei, pe atât de imbelșugate sunt acelea asupra Samurcașilor, care au locul lor bine stabilit în istoria veacului XIX, după cum se va vedea.

Maica mea, Elena, este a treia din fiicele clucerului Alexandru Samurcaș și al soției sale Zoe (Zinca) născută Ghiulbeiași. Tatăl lui Alexandru Samurcaș a fost vornicul Ion Samurcaș, frate